

**ПОБУДОВА СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-БЕЗПЕЧНИМ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ**

Н.Е. Ковшун, К.М. Федина

Національний університет водного господарства та природокористування,
n.e.kovshun@nuwm.edu.ua, k.m.fedyna@nuwm.edu.ua

В основу побудови системи інтегрованого управління еколого-безпечним природокористуванням (ЕБП) покладено сукупність принципів охорони, раціонального використання та відтворення кожного з видів природних умов і ресурсів. Інтегроване управління ЕБП користуванням – це планова, систематична та комплексна діяльність суб'єктів управління, спрямована на екологічно безпечне використання природних умов і ресурсів.

Механізмом інтегрованого управління ЕБП ми вважаємо комплекс заходів, спрямованих на вирішення питань охорони, екологічно безпечного використання та відтворення природно-ресурсного потенціалу, який характеризується наявністю особливих зв'язків взаємодії. Механізм інтегрованого управління ЕБП повинен включати наступні підсистеми: забезпечуючу, адаптаційну, функціональну, результативно-цільову.

Еколого-соціально-економічні аспекти екологічно безпечного використання і відтворення природно-ресурсного потенціалу потребують ефективного функціонування забезпечуючої підсистеми у механізмі інтегрованого управління. Така підсистема передбачає обов'язкову наявність нормативно-правового, інформаційного, адміністративно-організаційного та фінансового забезпечення.

Метою адаптаційної підсистеми є формування «гнучкості механізму» відповідно до вимог зовнішнього середовища у екологічно безпечному розвитку, що неможливе без ефективного механізму взаємодії між державою, органами законодавчої та виконавчої влади, громадськістю.

Функціональна підсистема включає: стратегію, планування, мотивацію, організацію, регулювання та контроль, які виступають основними функціями інтегрованого управління природокористуванням. При цьому оцінюються сильні та слабкі сторони, загрози та можливості, пов'язані з використанням природних умов і ресурсів. Оцінюється також система чинників та підойм, які впливають на процеси забезпечення екологічно безпечного розвитку. Використовуючи стратегію, розробляється довгостроковий план для забезпечення реалізації мети, завдань та досягнення цілей, за допомогою планування визначаються пріоритети та напрямки виконання стратегії, а також тактичні та оперативні дії, для досягнення визначеної мети.

Результативно-цільова підсистема окреслює цілі (завдання). Її складові визначають екологічні, соціальні та економічні ефективності використання природно-ресурсного потенціалу.

Екологічна ефективність визначається зменшенням обсягів забруднення навколишнього природного середовища. Показники екологічної ефективності наступні: коефіцієнт екологічної ефективності (відношення фактичних показників екологічної ефективності природоохоронних заходів до науково обґрунтованих нормативів); структура і ефективність капітальних вкладень на відтворення природно-ресурсного потенціалу; динаміка стану та якості природних ресурсів; динаміка показників негативного антропогенного впливу (викиди в атмосферу, скиди у водойми, розміщення відходів та ін.); динаміка впровадження прогресивних технологій; темпи відтворення природно-ресурсного потенціалу; структура капітальних та поточних витрат на природоохоронні заходи.

Соціальна ефективність проявляється у підвищенні якості життя населення. Показниками соціальної ефективності є: коефіцієнт соціальної ефективності (відношення нормативних показників, що характеризують рівень окремих соціальних послуг, до фактичних); темпи продуктивності живої праці; економія живої праці; динаміка рівня захворюваності населення; ефективність і можливість використання вільного часу працюючих; рівень задоволення матеріальних і духовних потреб працюючих; динаміка показників рівня життя населення (освіта, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, житлове і комунальне обслуговування, транспортне обслуговування); структура одержання і використання доходів населення.

Економічна ефективність розраховується як відношення отриманого ефекту до всієї суми капітальних вкладень, що забезпечили його отримання. Показники економічної ефективності такі: фактичний і можливий рівень задоволення потреб населення в продукції; приріст виробництва основних видів продукції на душу населення; темпи приросту національного доходу; темпи зростання продуктивності праці і виробництва екологічно чистої і екологічно безпечної продукції на середньорічного працюючого; структура і темпи зростання ресурсовіддачі; фондовіддача (виробництво продукції на вартісну одиницю основних виробничих фондів); окупність вартісної одиниці виробничих витрат; матеріаловіддача (виробництво продукції на вартісну одиницю матеріальних витрат); коефіцієнт ефективності матеріальних вкладень; загальний рівень якості продукції, що відповідає світовим стандартам і стандартам ЄС у загальній кількості виробленої продукції з розрахунку на одиницю затрат живої і уречевленої праці; зниження собівартості виробництва продукції; частка екологічно безпечної продукції, виробленої за рахунок інтенсивних факторів; темпи підвищення технічного рівня виробництва.

Інтегроване управління ЕБП базується на застосуванні управлінських дій на формування та підтримку ключових факторів, які впливають на охорону, екологічно безпечно використання природно-ресурсного потенціалу [1]. Природно-ресурсний потенціал – це не просто набір певних видів ресурсів, а система взаємопов'язаних оптимальних кількісних і якісних ресурсних пропорцій. У такому зв'язку системний підхід означає, що інтегроване управління не повинно зосереджуватись лише а на якомусь одному елементі потенціалу, а вирішувати задачі з екологічно безпечно використання природно-ресурсного потенціалу комплексно як єдиного цілого, з урахуванням взаємозв'язку всіх його елементів.

Властивості системи інтегрованого управління ЕБП пов'язані з функціями системи (синергічність, мультиплікативність, цілеспрямованість, реалістичність); структурою системи (структурність, складність, не адитивність, ієрархічність, пропорційність); взаємодією із середовищем (стійкість, динамічність, сумісність, адаптивність, часова).

Нами визначено інтегроване управління ЕБП як сукупність механізмів та інструментів, направлених на координацію та регламентацію використання природних умов і ресурсів, стимулювання природоохоронної діяльності та забезпечення економічної відповідальності за погіршення екологічного стану природно-ресурсного потенціалу.

Метою формування системи інтегрованого управління ЕБП є створення організаційних і економічних умов забезпечення сталого розвитку регіону, країни. До його організаційної складової належать організаційні методи управління, організація досягнення намічених цілей, регламентація діяльності, еколого-економічний аналіз (аудит), моніторинг природних ресурсів, а також адміністративні, організаційно-структурні та соціально-психологічні аспекти. Організаційна складова передбачає здійснення таких функцій, як вибір і обґрунтування методів організації та регулювання ЕБП, а також впровадження прогресивних форм організації цієї діяльності й ефективної системи мотивації, забезпечення охорони, екологічно безпечного використання та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Економічна складова системи інтегрованого управління ЕБП передбачає фінансове забезпечення процесів охорони, екологічно безпечного використання природно-ресурсного потенціалу (включає кредитування та інвестиційно-інноваційну діяльність, ціноутворення у сфері виробництва екосистемних товарів та послуг, стимулювання ЕБП, страхування еколого-економічних ризиків, еколого-економічну відповідальність), оцінку ефективності використання природно-ресурсного потенціалу.

Складові частини організаційно-економічного механізму, виконуючи певні функції, доповнюють одна одну та взаємонакладаються при здійсненні управління.

Список використаних джерел

1. Мальчик М. В. Принципи інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням / М. В. Мальчик, К. В. Павлов, К. М. Федина // Вісник НУВГП. Економіка : зб. наук. праць. – Рівне : НУВГП, 2016. – Вип. 2(74). – С. 143-149.